

A MUNKÁSOSZTÁLY FOGALMÁRÓL

Aki nem ismeri a témáról immár másfél évtizede folyó vitát, azt gondolhatja, hogy a cím vagy egy nagyon praktikus előadás tartalmára utal /amelyből azt lehet megtudni, hogy a dolgozók milyen rétegei, csoportjai tartoznak a munkásosztályhoz,/ vagy pedig, hogy merőben teoretikus jellegű előadásról lesz szó. Nos, az előadásban beszélni kell erről is, arról is. A munkásosztály fogalmáról folytatott vita hosszú időtartama és rendkívüli szenvedélyessége azonban arra utal, hogy a kérdés mögött közvetlen politikai jelentőségű téma húzódik meg.

Ezuttal is erről van szó, hiszen valójában a vita nem évtizedes, hanem immáron több mint évszázados. Lenin mondta, hogy Marx tanításaiban az a legfontosabb, hogy felfedezte a munkásosztály történelmi hivatását: a szocialista-kommunista társadalom megteremtését. Már Marx is vitában fejtette ki álláspontját, és azóta minden nagyobb társadalmi fordulat, a termelőerők, a technika fejlődésének a társadalmi strukturára és a munkásosztály fejlődésére kiható minden nagyobb változása a vita újabb kiéleződésével járt. Így pl. az imperializmus kialakulása is a századfordulón végbe-
menő technikai fejlődés /a nehézipar, a közlekedés, a hír-

közlés forradalma/ a burzsoá ideológusok és a munkásmozgalomban jelentkező oportunizmus számára is lehetővé tették, hogy vitassák, tagadják Marx tételeit a tőkés társadalom elkerülhetetlen összeomlásáról, a munkásosztálynak, mint a tőkés társadalmi rendszer megdöntőjének szerepéről. A tőke demokratizálása, a kapitalizmus békés belenövése a szocializmusba, a középosztályosodás, stb. ismerős jelszavait a munkásmozgalomban a Bernstein-féle revizionizmus ötvözte szerves egységgé.

Az 1960-as években a munkásosztály fogalmáról kibontakozó vita előzménye a második világháború után végbemenő nagy társadalmi fordulat, a szocializmus győzelme számos országban, a szocialista világrendszer létrejötte, a fejlett tőkésországokban pedig a tudományos- és technikai forradalom volt. Az utóbbi az alapvető társadalmi képlet meghagyásával jelentős változásokat hozott az egyes osztályok, benne a munkásosztály helyzetében, nagyságrendjükben, egymáshoz való viszonyukban. Növekedett az ún. "fehérgallérosok", tehát a szellemi, értelmiségi dolgozók aránya általában és ami még figyelemreméltóbb, növekedett az arányuk az üzemekben, a termelő ágazatokban is, az ún. "kék-köpenyések", tehát a fizikai dolgozók rovására. Mindez együttjárt a dolgozó rétegek, köztük a proletariátus életszínvonalának egészen a jelenlegi válságig tartó jelentős növekedésével, amiben benne

volt először is a fejlettebb technikához érő munkaerő árának növekedése, továbbá az a törekvés, hogy enyhítsék a belső feszültséget, amelyben szerepet játszott a szocialista világrendszer pusztá léte, nyomása a fejlett tőkés országokban.

Ezek voltak azok az objektív körülmények, amelyek megszülték az ipari társadalom technostruktúrájáról szóló elméletet /Ld.R. Aron "Ipari társadalom", J. K. Galbraith: "Az új ipari állam" c. műveit/, továbbá a tőkés társadalom középosztályosodásáról, a proletariátusnak a tőkés társadalomban történő integrálódásáról szóló elméleteket. Ezek az elméletek vagy egyértelműen tagadták Marxnak a tőkés fejlődéssel, a szocialista társadalom elkerülhetetlenségével kapcsolatos tételeit, vagy pedig azt bizonygatták, hogy ezek a tételek legfeljebb a 19. század viszonyaira érvényesek és napjainkban elvesztették aktualitásukat.

A burzsoá ideológusokkal folytatott vitában a fejlett tőkésországok kommunista pártjainak és a szocialista országoknak a vitához kapcsolódó ideológusai kimutatták, hogy a középosztályosodás helyett tovább növekszik a bérből és fizetésből élők száma, és hogy a "fehérgallérosok" arányának növekedése - főként a termelő ágazatokban - nem a proletariátus létszámának csökkenését jelenti, hiszen a marxizmus-leninizmus soha nem állította, hogy a proletariátus kizárólag

a fizikai dolgozókat jelenti. Elismerve a proletariátus életszínvonalának viszonylagos javulását, hangoztatták, hogy ez mit sem változtatott a munkásság osztályhelyzetén, hiszen a munkás termelési eszközök hiján ma is kénytelen eladni munkaerejét, sőt, a fejlettebb technika és a képzetebb munkaerő folytán jelenleg nagyobb mértékben növeli a tőkések profitját, mint bármikor korábban, nagyobb mértékben, mint ahogy saját életszínvonala növekedett.

A vitába, mint minden nagy történelmi sorsfordulónál, ismét bekapcsolódtak az opportunizmus különböző árnyalatu irányzatai. Így Marcuse, az "új baloldal" neves ideológusa, aki végeredményben a tőkés ideológusokkal azonos következtésekre jutott, amikor azt állította, hogy a proletariátus elvesztette forradalmiságát, hogy a soronlévő forradalom támaszai a diákság, egyes értelmiségi elemek és a proletariátus ún. marginális rétegei. Nagyjából ugyanezt az álláspontot hangoztatják Mao Ce-tung ideológusai, akik a "világ-falu" és "világváros" ellentétéből indulnak ki és a harmadik világ parasztságát, proletariátusát tekintik a forradalom fő erejének.

A különböző burzsoá nézetek jobboldali opportunistakoncepcióját Garaudy, Ernst Fischer, stb. "elit-elméletei" képviselik. Eszerint a részben lezajlott, részben még folyamatban levő tudományos- és technikai forradalom során nem-

csak a műszakiaknak a munkásosztályba való integrálódása ment végbe, hanem ezekből a rétegekből tevődik össze az új munkásosztály is.

A szocialista országok munkásosztályával kapcsolatban a leggyakoribb revizionista tétel az, hogy a hatalomra jutott munkásosztály képviselői a szocialista társadalom "új osztályát" jelentik. Ezt a tételt hasonló című könyvében először a jugoszláv Gyilasz fejtette ki. Ennek különböző változatai jelentkeztek Csehszlovákiában, Lengyelországban és hazánkban is.

x x x

Magyarországon az 1960-as években bontakozott ki a vita. Azután, hogy befejeződött a szocializmus alapjainak lerakása, ami gyökeresen megváltoztatta az osztályviszonyokat, amennyiben a munkásosztály után a parasztság, értelmiség is rálépett a szocialista osztállyá, illetve réteggé válás útjára. A termelőerők, a technika fejlődése megváltoztatta az egyes társadalmi osztályok, rétegek nagyságrendjét, belső tagolódását, társadalmi eredet, szakképzettség, művelődési szint stb. szempontjából. Már korábban is, és az MSZMP VIII. kongresszusa után még erőteljesebben fel kellett lépni azon szektás-konzervatív állásfoglalásokkal szemben, amelyek nem ismerték fel a végbemenő társadalmi változások jelentőségét;

a munkásosztályról, parasztságról, értelmiségről beszélve még mindig a régi kategóriákban gondolkodtak. Velük szemben kellett bizonyítani, hogy a munkásosztály már nem a kisárutermelő, hanem a szocialista utra lépő parasztsággal és a származását, neveltetését tekintve egyre inkább szocialistává váló értelmiséggel szövetkezik, hogy megszűnjenek a kizsákmányoló osztályok, az egyes társadalmi osztályokat szembeállító antagonisztikus ellentétek, s hogy a dolgozó osztályok jelentős mértékben közeledtek egymáshoz.

A vita szenvedélyesebbé vált Hegedüs András "A szocialista társadalom strukturája" című, 1964-ben megjelent könyve után. Hegedüs könyvében abból a kérdésfeltevésekből indult ki, hogy a társadalmi struktúra fejlődésében a munkamegosztás viszonyainak, vagy a tulajdonviszonyoknak van-e nagyobb jelentősége. A két tényező társadalmi struktúrát formáló hatása azonban nem egymással szemben, hanem egymást gyakran átfedve érvényesül, szembeállításuk tehát eleve helytelen volt. Ezen kívül az osztályokról szóló lenini tanításoknak ez a két tényezője kiegészül a jövedelemszerzés módja és mértéke ismerveivel. Amikor pedig Marx, Engels, Lenin egy-egy ország társadalmi, osztályviszonyait elemezte /pl. Marx a francia, Engels a német, osztrák, Lenin az orosz társadalmat/, akkor ezen kívül még számos nemzeti, az illető országra jellemző sajátossággal is számolt.

Hegedüs András mondanivalójában azonban nem ez volt a leglényegesebb, hanem az, hogy a szocialista tulajdon- és termelési viszonyok győzelme után a tulajdonviszonyoknak nincs jelentősége a társadalmi struktúra alakulásában. Társadalmi különbségek csak az általa sajátosan értelmezett munkamegosztási viszonyok szerint vannak. Arra a következtetésre jutott, hogy a munkáosztály, a parasztság ma már nem létezik, hogy a magyar társadalom hierarchikusan tagolt rétegek piramisszerű képződménye, melynek csucsan - bár ezt a szót soha nem írta le -, az új osztály, általa a vezetők és értelmiségieknek nevezett csoport áll. Ennek megfelelően már 1969-ben, egy Márkus Máriával írott cikkében arra a következtetésre jutott, hogy a tudomány és a gyakorlat egyaránt megcáfolta azt a feltételezést, hogy a szocialista állam a munkáosztály állama. Azóta a körülötte kialakult revizionista csoport eljutott odáig, hogy illúziónak minősítette a marxi szocializmust, csakugy, mint az osztályon kívüli kommunista társadalom megvalósítását. Az "új osztály" eszerint nemcsak a jelenlegi, hanem az egész további emberi fejlődésnek állandó kategóriája.

A másik álláspont tulajdonképpen az előbb már említett konzervatívnak nevezhető kategóriákban való gondolkodás egyik formája volt. Az ezzel kapcsolatos vita a 70-es évek elején a Társadalmi Szemlében zajlott le. A vitacikk szerzője a végén módosította az álláspontját, de most csak az

eredeti állásfoglalásra térek ki. Eszerint a munkásosztály egyenlő a gyáripari fizikai munkássággal, a parasztság egyenlő a mezőgazdasági fizikai dolgozókkal, az értelmiség pedig a diplomásokkal. Ez az álláspont egy sor korábban munkásnak tekintett dolgozót "törölt" a munkásosztály soraiból. Emellett az így felsorolt rétegek a foglalkoztatott lakoságnak mintegy 2/3-át fogták csak át. Nem adott választ arra a kérdésre, hogy hová kell sorolni a harmadik szektor fizikai és nem fizikai dolgozóit és a nem értelmiségi szellemi dolgozók egyre növekvő tömegét. A munkásosztály, a parasztság létének elismerése mellett ezek meghatározásakor munkájuk jellegéből indult ki csupán, negligálva a tulajdonviszonyok, és az osztályok meghatározásának más tényezőit.

x x x

Amint az előbbi fejtegetésből kitűnik, az egymástól merőben eltérő irányzatok és nézetek közös hibája a tulajdonviszonyok jelentőségének kisebbitése, vagy tagadása mind a jelenlegi tőkés, mind a szocialista társadalom fejlődésében. Visszatérve a szocialista társadalom strukturájának vizsgálatához, el kell ismerni, hogy a szocialista tulajdonviszonyok ma már nem olyan egyértelmű szerepet játszanak a társadalmi struktúra fejlődésében, mint az antagonisztikus, főként pedig a tőkés társadalomban. Az utóbbiakban az egyes társadalmi osztályok közötti különbségek, illetve

antagonisztikus ellentmondások lényegében levezethetők a tulajdonhoz való eltérő, illetve ellentétes viszonyból. Így a munkás és a tőkés - a technostruktúra elméletében teljesen mellőzött - ellentétes érdekviszonyaiból, illetve a munkás- és kistulajdonosok eltérő tulajdonviszonyaiból.

A szocialista társadalom építése során a tulajdonviszonyok szerepe a társadalmi struktúra alakulásában továbbra is döntő marad, de - különösen a szocializmus alapjainak lerakása után - elsősorban az egyes társadalmi osztályok közeledésének a tényezője lett, és csak emellett játszik szerepet a munkásosztály és a parasztság közötti különbség meghatározásában. Nevezetesen abban, hogy a munkásosztály és a parasztság közötti különbség alapja az egyébként egytipusu szocialista tulajdon két formájának a létezése.

Hegedüs András egyik írásában azt állította, hogy a szocialista tulajdon két formája nem játszik szerepet a társadalmi struktúra alakulásában, hogy a két forma létezése történelmi véletlen, legfeljebb annak következménye, hogy a parasztságot nem lehet kisajátítani, így a szocializmus-hoz vezető útja a szövetkezet, a csoporttulajdon.

Pártunk szövetkezet-politikai irányelveinek, továbbá a gazdasági reformmal kapcsolatos vizsgálatoknak az eredményei azonban, és maga a szocialista építési gyakorlat is megcáfolta ezeket a nézeteket. Beh bizonyosodott, hogy a szo-

cialista tulajdon két formájának egyidejű létezése nem csak és nem elsősorban történelmi okokkal magyarázható, hanem azzal, hogy az állami szektorban, illetve a mezőgazdasági szövetkezeti szektorban - a közeledés ellenére - ma is és a jövőben is még hosszú ideig jelentős mértékben eltér egymástól a termelőerők színvonala. Ez pedig egyrészt azt jelenti, hogy a két szocialista tulajdonforma létezése még hosszú ideig fennmarad, másrészt, hogy a két tulajdonforma termelőerőinek színvonalában a továbbiakban végbemenő közeledés a szövetkezeti forma fenntartása mellett annak jelentős belső tartalmi változását hozza magával, amely mindenekelőtt a társadalmasitottság színvonalának növekedésében jut majd kifejezésre. Ezt az álláspontot újra megerősítette pártunk XI. kongresszusa, illetve az ott elfogadott programnyilatkozat.

Javában folytak még a két tulajdonforma társadalmi strukturát meghatározó szerepéről folytatott viták, amikor maga a szocialista építés gyakorlata bebizonyította, hogy a két tulajdonforma létezése nemcsak a két osztály közötti különbségek meghatározásában játszik szerepet, hanem - ha nem figyelünk oda - a két osztály közötti ellentétek forrásává is válhat. Így például azzal, hogy a két társadalmi osztály közötti életszínvonalbeli különbségeknek a parasztság javára történő kiegyenlítődése után átmenetileg a parasztság életszínvonala gyorsabban növekedett, mint a munkásságé.

Az MSZMP KB 1972 novemberi határozata, az ipari munkásságnak nyújtott költségvetési eszközökből származó béremelése feloldotta ezt a feszültséget, csakugy, mint az aintézkedés, amely a nagyüzemek és munkásságuk helyzetének külön kiemelését szolgálja. S mint már az említett XI. kongresszusi határozat és programnyilatkozat előre jelezte is, a két osztály szövetségének megszilárdítását a közöttük lévő osztálykülönbségek csökkentése, a termelőerők és termelési viszonyok színvonalában lévő különbségek csökkentése szolgálja.

x x x

A tulajdonviszonyok szerepének a fentiekben csak röviden ismertetett tisztázása a szocialista társadalom struktúrájának alakulása szempontjából a szocialista társadalom szerkezetének és a munkáosztály fogalma meghatározásának fontos elméleti kiindulópontja volt. A tulajdonviszonyok szerepének dogmatikus értelmezése azonban zsákutcába vezetett volna a valóságos társadalmi- és osztályviszonyok feltárásában. Pusztán a tulajdonviszonyokból kiindulva ugyanis olyan furcsa társadalmi kategóriák alakultak ki, mint a bérből és fizetésből élő munkás és alkalmazotti, értelmiségi rétegek, - mivel ezek valamennyien az állami-össznépi szocialista szektorhoz kapcsolódnak. Továbbá a szövetkezeti osztály, amely olyan egymástól merőben eltérő helyzetben lévő rétegeket kapcsolt volna össze, mint a szövetkezeti

paraszság, az ipari termelőszövetkezet, vagy éppen az ÁFÉSZ-ek stb. dolgozói. S végül a kistermelők, még egyénileg gazdálkodó parasztok, kiskereskedők és az un. szabad értelmiség csoportját. Ezek azonban nem osztályjellegű kategóriák.

A munkáosztály fogalmának a vizsgálata során tehát az össznépi szocialista szektorhoz való tartozás kritériuma mellett igénybe kellett venni Marxnak a termelőmunka és a termelő munkás meghatározásáról szóló tanításait. Marx a termelőmunka és a termelő munkás fogalmát a tőkés társadalom viszonyai között fogalmazta meg s legfontosabb ismervének azt tartotta, hogy profitot termel a tőkés számára. Csak mint kiegészítő szempontot említette meg azt a körülményt, hogy ez a profitra történő termelés általában valamilyen anyagi termékben jut kifejezésre. Mivel a marxista közgazdaságtudomány még adós a termelőmunka és a termelő munkás fogalmának meghatározásával a szocializmusban, vizsgálódásunkban a nemzeti jövedelmet termelő ágazatok, illetve az ott foglalkoztatottak helyzetéből indultunk ki. A termelőmunka marxista koncepcióját alkalmazva egyszerűnek tűnt, hogy termelő munkás mindenekelőtt az ipar, illetve az állami mezőgazdaság minden dolgozója, aki részt vesz az ipari, vagy mezőgazdasági üzemek által kibocsátott termék előállításában. A termelő munkás fogalma azonban Marxnál sem azonos a munkás fogalmával. Ugy láttuk, hogy nálunk is ez a helyzet: a szellemi és fizikai munka közötti különbség, továbbá a

vállalat vezető közgazdasági, műszaki kádereinek a helyzete, különösen ami a munkásokkal közösen birtokolt tulajdonnal való rendelkezés jogát illeti, még eltér. A vállalatoknak ezek a dolgozói, továbbá az irodai dolgozók nem sorolhatók a munkásosztályhoz. A kérdésről akkor is, és azóta is vannak viták. Kezdetről fogva vitás volt azonban az alsószintű műszakiak, a közvetlen vezetők /művezető, csoportvezető, aknász, stb./ besorolása. Az ő helyzetükben ugyanis a legegyszerűsebb a munkásosztályhoz tartozás, az állami szocialista szektor jelenlegi technikai fejlettségi színvonalán.

További problémákat vetett fel a munkásosztálynak az ún. harmadik szektorban foglalkoztatott, - ma már az ipari munkásság után legnagyobb létszámú - rétege. Ami a szállítás, a közlekedés, a hírközlés dolgozóit illeti, ezek munkásosztályhoz sorolása csak hazánkban okozott problémát. Kinek jutna eszébe pl. egy angol dokkmunkást alkalmazottnak nyilvánítani? Hazánkban azonban a Horthy-rendszer időszakában kisebb kedvezményekkel /így pl. a nyugdíjjogosultsággal/ és fokozottabb kötöttségekkel igyekeztek elszakítani a munkásoktól a vasutasok, postások sokezeres tömegeit. Marx a szállításban, hírközlésben foglalkoztatott munkásokat először is termelőmunkásnak tartotta, amennyiben munkájuk értéktermelő munka, növeli a megtermelt áruk értékét. Aligha kell ugyanis bizonyítani, hogy a termelés fontos feltétele az energia-hordozók, a nyersanyag és a késztermék szállítása.

Ez a munka mint termelési költség hozzátartozik a termék értékéhez. S mivel az ebben az ágazatban foglalkoztatott dolgozók meg voltak fosztva a termelés eszközeitől, a tulajdonhoz való viszonyuk szempontjából is munkásnak számítottak.

Marx rámutat, hogy még a kereskedelemben foglalkoztatottak egy része is értéktermelő munkát végez, főként a raktározás, tartósítás területén foglalkoztatottak. A termék eladásának területét és az eladó munkáját nem tekintette azonban értéktermelő munkának. Hangsúlyozta azonban, hogy az eladás a megtermelt értéket realizálva biztosítja az ujratermelés folyamatosságát, az eladó ezzel a munkájával a tőkés számára plusz munkát takarít meg, tehát profitot termel. Méginkább így van ez napjainkban, mivel az eladók helyzete az áruházak nagy létszámot foglalkoztató rendszerének a kiépülésével, illetve azzal, hogy a kereskedelmi jellegű szolgáltatások /igy pl. az un. szálloda-ipar/ dolgozói hasznos szükségleteket elégítenek ki, jelentősen megváltozott. Ezek után nem kell részleteznem, hogy milyen megfontolásokból soroltuk a munkásosztályhoz az ipari jellegű szolgáltatások dolgozóit.

Külön vitakérdés volt az ipari termelőszövetkezetek, továbbá az ÁFÉSZ-ek és a mezőgazdasági termelőszövetkezetek alkalmazottai osztályhelyzetének megítélése.

Az ÁFÉSZ-ek alkalmazottainak megítélése viszonylag könnyű: az ÁFÉSZ-ek létrehozói ugyanis a község, település dolgozó parasztjai voltak, akik azonban mint tagok nem alkalmazottai a szövetkezetnek. A szövetkezet alkalmazottai helyzetüket tekintve ugyanolyan kereskedelmi dolgozók, mint az állami kereskedelem alkalmazottai.

Nehézebb kérdés volt a kisipari szövetkezetekben dolgozók osztályhelyzetének megítélése. Lehetetlen a vitát ebben a terjedelemben részletesen ismertetni. A lényeg az, hogy a kisipari szövetkezetek fizikai és közvetlen vezető dolgozóit a munkásosztályhoz sorolta már a X. kongresszus, de a nemrég lezajlott XI. kongresszus is. A vitát két körülmény döntötte el: az egyik, hogy a kisipari szövetkezetek munkásainak többsége ma már nem volt kisiparos; a másik, hogy a volt kisiparosok kötődése a bevitt vagyonhoz ma már teljesen jelentéktelen.

Az történt ugyanis, hogy a kisipari szövetkezetek, eredeti elgondolásainkkal ellentétben a szocialista építés során modern kis- és középüzemekké fejlődtek, amit jól mutat, hogy egy 1972-es felmérés szerint átlagos munkáslétszámuk 170 fő volt. Emellett, a korábbi elgondolásokkal szemben, nem elsősorban szolgáltató tevékenységet folytatnak, hanem ártermelő tevékenységet, gyakran nemcsak a belföldi piacra, hanem exportra is. Emiatt gyakran éri őket szemrehányás, de áruikra, főként a választék növelése, egyéni igények kielégítése szempontjából szükség van.

Az itt dolgozó munkások helyzetében sokkal több az állami iparban foglalkoztatott munkásokéhoz való hasonlóság, mint a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben. A kisipari szövetkezetek gazdálkodásának állami irányítása, fejlesztése is sokkal közelebb áll az állami üzemekéhez, mint a mezőgazdasági termelőszövetkezetekhez.

A vitában fölmerült, hogy a munkásosztályhoz kellene sorolni a termelőszövetkezetek bérből és fizetésből élő alkalmazottait is. Jelenleg mégis a szövetkezeti parasztsághoz soroljuk őket, még hozzá azért, mert munkájuk eredménye a szövetkezetet gazdagítja és érdekeiket tekintve a szövetkezeti csoport érdekeihez kapcsolódnak.

A kérdés azonban távolról sem lezárt, amit mutat az is, hogy a szakszervezetek legutóbbi kongresszusa megbizta a MEDOSZ-t a szövetkezet alkalmazottainak szervezésével. A kérdés jelentőségét növeli, hogy a szövetkezetek termelőerőinek fejlődésével, főként az ipari rendszerű eljárások kiterjedésével a szövetkezetekben foglalkoztatott alkalmazottak száma egyre növekszik /1965-ben mintegy 7 %, ma már mintegy 20 %, néhány megyében azonban a szövetkezet dolgozóinak mintegy fele alkalmazott/. A problémát bonyolítja, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezet munkájában az alkalmazottak szerepe egyre nő, de mert nem szövetkezeti tagok, a közgyűlésen nincs szavazati joguk.

x x x

A kérdésről folyó nemzetközi és hazai viták ismertetése, továbbá a társadalmi struktúra elvi megfontolásainak értékelése ebben a terjedelemben természetesen nagyon vázlatos, hiányos és bizonyára egy-két vonatkozásban torzító is. Hozzásegít azonban ahhoz, hogy érthetőbbé váljon pártunknak a munkásosztály társadalmi helyzetével, vezető szerepének növelésével kapcsolatos 1974 márciusi határozata. A határozat nem vágja el a további vizsgálódások lehetőségét, de a korábbi viták és tudományos kutatások szolid, megalapozott eredményeire támaszkodva állásfoglalt a munkásosztály fogalmával kapcsolatban. Ez az állásfoglalás elhatárolja magát /bár csak közvetve/ egyrészt a munkásosztály létét tagadó, másrészt az osztály határait leszűkítő nézetektől.

Abból indul ki, hogy a termelőerők, a technika fejlődésével a munkásosztály határai vertikálisan is, horizontálisan is kiszélesednek. Vertikálisan, amennyiben az iparunk mai technikai színvonalát figyelembe véve a határozat - először pártunk történetében - a munkásosztályhoz sorolta az alsó műszaki, közvetlen irányító munkát végző dolgozókat is. Ezek száma mintegy 250 ezer fő, velük együtt a munkásosztály mintegy 2 millió 950 ezer fő, az összes foglalkoztatottak kb. 58 %-a. A határozat továbbá a munkásosztályhoz sorolja a közlekedés, szállítás, hírközlés, továbbá a kereskedelem

és a kereskedelmi jellegű szolgáltatások, az ipari szolgáltatások dolgozóit és praktikus meggondolásból a különböző intézmények /iskolák, minisztériumok, kórházak stb./ dolgozói közül is a fizikaiakat.

A határozat rendkívül fontos megállapítása, hogy munkásosztályról lehet beszélni nemcsak a szó tudományos, szociológiai értelmében, hanem politikai értelemben is. A munkásosztályhoz tartoznak politikai értelemben mindazok a dolgozók, akik tudományos értelemben is a munkásosztályhoz tartoznak, tehát a mintegy 2 millió 950 ezer foglalkoztatott. A munkásosztályhoz tartoznak politikai értelemben a már nem foglalkoztatott, munkásból lett nyugdíjasok is. A Központi Bizottságnak ez az állásfoglalása nemcsak méltányos az egész életük során munkásként dolgozó nyugdíjasokkal szemben, hanem reálisabbá teszi pl. a párt munkástagságának számszerű értékelését is.

Ezen túlmenően a határozat a munkásosztályhoz sorolja a munkásból lett vezetőket is, természetesen csak politikai értelemben, mert egyébként tényleges osztályhelyzetük, társadalmi helyzetük szerint értelmiségiek, alkalmazottak. Mi akkor tehát az értelme az állásfoglalásnak? Semmiképpen sem az, hogy kiengesztelje azokat a munkásból lett értelmiségieket, akik /érzelmi szempontból szimpatikusan/ ma is munkásnak tartják magukat, vagy mint közülük egyesek /sajnos/

igy akarnak bizonyos, a munkásoknak járó kedvezményekhez /lakásépítési kölcsön, gyermekeik továbbtanulása stb./ jutni. A munkásból lett vezetők csoportjának politikai értelemben a munkásosztályhoz sorolása tehát nem nyújt ennek a csoportnak semmiféle kedvezményt, - mint ahogyan egyesek gondolják. A lényeg egészen más, nevezetesen az, hogy a szocialista építés egész időszakában biztosítani kell a vezetők és értelmiségiek utánpótlásában a munkásosztályból kikerülő kádereket.

Ez egyuttal válasz azokra a konzultációs kérdésekre is, amelyek általában úgy szólnak, hogy ha valaki doktor X. Y. az MSZMP KB tagja, akkor hogyan lehet a továbbiakban azt írni róla, hogy munkás. Arról van szó, hogy az illető életének egy jelentős részében munkás volt, és mint munkásból lett vezető vált értelmiségivé. Felmerül persze, hogy érdemes-e ezek után még mindig odairni, hogy munkás volt az illető. Feltétlenül! Két dologról van ugyanis szó. Az egyik az eredeti foglalkozás, a másik pedig a jelenleg betöltött munkakör, funkció. Hogy kiélezett példát említsek, ha holnap egy csepeli munkás bekerül a Központi Bizottság apparátusába, akkor attól kezdve a szociális helyzetét tekintve már nem munkás. De mint a munkásosztályból kikerülő dolgozó erősíti vezető és értelmiségi dolgozóink munkásokból lett csoportját.

Hadd jegyezzem meg, hogy ez a különbségtétel nem a nem-munkásból lett értelmiségiek ellen irányul. Egyéni tekintetben még értékrendet sem jelent az, hogy valaki munkásból-lett, vagy nem-munkásból-lett értelmiségi. Továbbra is fenntartjuk azt az álláspontunkat, hogy aki kommunista-ként, vagy anélkül, hogy a pártba belépett volna, elfogadja a marxizmus-leninizmus világnézetét, a párt politikáját és igyekszik azt a maga munkaterületén érvényesíteni, a munkásosztály vezető szerepét valósítja meg, függetlenül eredeti foglalkozásától, vagy származásától. Egy dolog tehát az egyéni megítélés, más dolog azonban az a kérdés, hogy a nagy számok törvénye alapján a munkásosztály vezető szerepének megvalósítása az állami, gazdasági, ideológiai életben nem lehetséges az ott dolgozó káderek megfelelő arányú munkás-utánpótlása nélkül.

Napjainkban is fontos a munkásosztályon belül végbe-ment változások, az osztály határainak, a munkásosztály fogalmának figyelemmel kísérése. Arra kell ügyelni azonban, hogy a vizsgálódásban ne történjék olyan hangsúlyeltolódás, amely a munkásosztály fogalmának helyes felfogását torzít-hatja. Így pl. a változások ellenére a hangsúly napjainkban is azon van, ami a munkásosztályban - a változások ellenére, vagy azok által - állandó. Nevezetesen: hogy a legforradalmibb, a szocializmus építésének legérdekeltebb társadalmi osztály, amely a nemzeti jövedelem 75 %-át termeli, élén marxista-leninista pártjával, társadalmunk vezető ereje, a

legnagyobb létszámú osztály, társadalmunk döntő politikai ereje stb. Ami pedig a munkásosztály határait illeti, ennek figyelemmel kísérése is nagyon fontos, de a vizsgálat nem tolódhat el a periférikus, a határesetnek számító rétegek irányába. Alapvető követelménye a munkásosztállyal foglalkozó vizsgálatoknak, a politikai-ideológiai munkának, hogy figyelmét a legtipikusabb és ma már létszámát tekintve is legnagyobb munkáscsoportra, az ipari munkásságra, ezen belül a gyári-, nagyüzemi munkásságra irányítsa. A bányák, a kőhők, a nagyüzemek ipari munkásai jelentik ugyanis a munkásságnak azt a csoportját, amely helyzeténél fogva legérdekeltőbb a szocializmus építésében, a szocialista építés vívmányainak megvédésében, egyben szocialista irányu túlhaladásában is. Másrészt, ez az a munkás csoport, amely a munkahelyi körülmények, a nagyüzemi munka légköre, politikai nevelő hatása nyomán szubjektíve is a legalkalmasabb, legfőbb támasza a szocialista építőmunkának. Mindezt azért tartottam szükségesnek elmondani, mert a munkásosztály fogalmával kapcsolatos vizsgálatok és a jelen előadásom is - már a téma jellegénél fogva is - a munkásosztály fejlődésének új vonásait vizsgálta, ismertette, illetve mint ahogyan erről részletesen volt szó, - egy-egy periférikus réteg munkásosztályhoz sorolását indokolta.